

ГЕННАДІЙ МОСКАЛИК
(Кременчук)

ПРОФЕСІЙНА ОРІЄНТАЦІЯ В КОНТЕКСТІ РИНКОВИХ ВИКЛИКІВ

Проаналізовано основні характеристики філософії професійної орієнтації особистості в системі ринкових трансформацій.

Ключові слова: філософія освіти, освітні послуги, професійна орієнтація особистості, ринок, ринкові трансформації.

Актуальність комплексного осмислення філософії професійної орієнтації в сучасних умовах пов'язана в першу чергу з тим, що профорієнтаційна робота в незалежній Україні тільки починає складатися в цілісну систему, лише починають вимальовуватися її окремі елементи та рівні.

У радянській науці проблема фахового самовизначення і вибору молоді розглядалася ґрунтовно російськими дослідниками В. Шубкіним, В. Лісовським, Г. Чередниченком; розвиток української науки в цій тематиці презентують праці І. Надольного, Л. Сохань, А. Ручки та ін. Вказані дослідження стверджують актуальність цього пласту проблем серед робіт психолого-педагогічної галузі, а також у філософському дискурсі. У незалежній Україні цієї тематики торкались роботи вчених В. Аза, В. Андрущенко, В. Бега, В. Журавського, В. Кременя, М. Михальченка та ін.

Правильний вибір професії залежить від особистості й сукупності факторів, які є в основі пробудження інтересу до професії й визначають її вибір. Ці фактори бувають об'єктивними й суб'єктивними. Так, наявність професії та необхідність цієї професії у сфері матеріального виробництва можна визначити як об'єктивні фактори, а особистісне бажання працювати за цією професією, придатність людини до неї як суб'єктивні.

Об'єктивні й суб'єктивні фактори в тоталітарному й демократичному суспільствах частково збігаються, а частково відрізняються.

До об'єктивних факторів можна віднести наступні: суспільний лад; рівень економічного й культурного розвитку суспільства; потреби народного господарства; соціальний стан і матеріальні умови існування індивіда і його родини; фізичні й психологічні особливості майбутнього фахівця; територіальне розміщення підприємств, навчальних закладів, установ і організацій; розвиток нових економічних районів; щільність населення в даному економічному районі тощо [6, с. 35].

До суб'єктивних факторів належать: ідейно-політичний рівень розвитку людини, її свелення до політики партії й уряду (характерно для тоталітарного суспільства), Батьківщини, народу, ставлення до навчання, колективу, батьків; особиста участь у

суспільно-корисній праці; відношення до фізичної праці; розуміння завдань, які постають перед людиною і суспільством; здібності; знання, звички, навички, характер, темперамент тощо. Така характеристика без сумніву носить загальний характер. Подальше уточнення факторів, що визначають вибір професії, вимагає аналізу конкретних особливостей цього вибору [6, с. 35].

Мета нашого дослідження полягає у пошуках та опрацюванні основних характеристик філософії професійної орієнтації особистості в системі ринкових трансформацій. Об'єктом дослідження є система професійної орієнтації особистості; предметом – її філософія, що формується під тиском ринкових трансформацій.

Досягнення означеної мети вимагає вирішення ряду конкретних дослідницьких завдань, зокрема: з'ясувати особливості та відмінності філософії професійної орієнтації в тоталітарному та демократичному суспільствах; виявити ринкові виклики життєвому процесу, його вплив на особистість, детермінацію нових обрисів філософії її професійної орієнтації; визначити чинники, взаємодія яких формує філософію професійної орієнтації особистості в системі ринкових трансформацій. Наукова новизна полягає у визначенні контурів філософії професійної орієнтації особистості, обумовленої ринковими трансформаціями та демократизацією суспільних процесів.

Найважливішою сутнісною рисою тоталітаризму є формування його на основі принципів монізму. У такому контексті під монізмом розуміють одновимірність соціального, політичного, правового, економічного й духовного життя тоталітарного суспільства, у той час як демократичні політичні системи ґрунтуються на плюралізмі, множинності форм, тенденцій у соціальній, політичній, правовій, економічній і духовній сферах життя суспільства [5, с. 79-80].

Розглянемо типовий приклад профільних вимог тоталітарного суспільства. У радянському суспільстві вважалося, що «проблема ідейно-політичного виховання майбутніх молодих робітників в умовах розвинутого соціалізму – одна з найбільш актуальних у теорії й практиці комуністичного будівництва». Представники діалектико-матеріалістичної філософії К.Маркс, Ф.Енгельс, В.Ленін завжди звертали увагу на виховання робочої молоді, пов'язуючи з нею долю робітничого класу й усього людства, перспективи створення майбутнього комуністичного суспільства [10, с. 298].

У свій час Генеральний секретар ЦК КПРС, Голова Президії Верховної Ради СРСР Л.Брежнев указував, що при недооцінці небезпеки впливу буржуазної ідеології «... можуть вирости отруйні насіння ідейних хитань, аполітичності й безпринципності» [2, с. 39]. Цим пояснюється необхідність подальшого вдосконалення ідейно-політичного виховання майбутніх молодих робітників в умовах розвинутого соціалізму.

У період, що іменувався тодішніми суспільствознавцями «розвиненим соціалізмом», остаточно оформилася закупорка більшості каналів вертикальної мобільності. Владні функції здійснювали переважно люди похилого віку («геронтократи»), сорокалітніх учених і письменників вважали ще молодими. Членство в компартії фактично було обов'язковою, хоча й не єдиною умовою соціального просування. Безпартійна більшість багатонаціональних радянських народів, що вийшли з комсомольського віку (старші 28 років), піддавалася негласній дискримінації з боку адміністративно-командної системи в плані кар'єрного росту, реалізації багатьох прав людини. Однак і безпартійний, і рядовий член партії були, щоправда, у різній мірі, об'єктами експлуатації з боку так званої номенклатури – правлячого в СРСР класу. Покоління нереалізованих інтелектуалів («двірників і сторожів») навіть не розраховувало застати при своєму житті динамічні реформи, які б змінили застійний стан суспільства [1, с. 206].

У 90-х роках ХХ століття, після здобуття Україною незалежності і початку розвитку підприємств недержавної форми власності, з'явилася потреба у фахівцях нових спеціальностей, підготовку яких вищі навчальні заклади не здійснювали або здійснювали в недостатній кількості.

У той час диплом про вищу освіту, знання іноземної мови та володіння навичками роботи на комп'ютері давали змогу спеціалістам, за наявності наполегли-

вості, цілеспрямованості, досягати успіхів у сферах, відмінних від їх базової освіти. Тепер же роботодавці вимагають, крім практичного досвіду роботи і відповідної освіти, ще й високого рівня теоретичної підготовки. Як наслідок, на ринку освітніх послуг почав активно розвиватись напрямок підготовки менеджерів, які вже мають вищу освіту. Практика переконує, що здобути другу вищу освіту прагнули і прагнуть спеціалісти, які вже посідають певні посади та мають практичний досвід роботи. Вибір ВНЗ та спеціальності для другої вищої освіти залежить від багатьох факторів. Найчастіше таких студентів до навчання спонукає потреба посилити свої позиції як фахівця з одного боку, а з іншого – знайти відповіді на питання, які перед ним ставить робота на підприємстві. Як правило, це заочна або дистанційна форма навчання. У підготовці кваліфікованих кадрів із менеджменту основне місце, безперечно посідає вища академічна освіта, але також існують інші додаткові форми навчання: бізнес-освіта, тренінги та семінари [4, с.71].

Трансформація українського суспільства повинна розпочинатися з системи освіти, яку необхідно переводити на управління: і за завданнями і за результатами, що стало можливим унаслідок виникнення кваліметричних моделей, які називаються факторно-критеріальними [13, с.86].

За останні роки в Україні на ринку праці бракує фахівців інженерно-технічних спеціальностей. Ця ситуація склалася внаслідок того, що в Україні у 90-х роках ХХ ст. зупинилися підприємства або заробітна платня на них була мізерною. Випускники вищих технічних навчальних закладів не знаходили собі роботи за спеціальністю з гідною заробітною платнею і вимушені були змінити професію. Так, на багатьох підприємствах зараз склалася така ситуація в кадровому забезпеченні, коли посади спеціалістів і головних спеціалістів обіймають люди пенсійного віку або молоді, яка здобула спеціальність вже після 2000 року, тобто немає золотой середини. А попит на фахівців інженерно-технічних спеціальностей зростає внаслідок появи значної кількості малих і середніх підприємств та відновлення роботи колишніх, побудованих за часів СРСР, великих підприємств [17, с.70].

Все це дає змогу працівникам обирати собі роботу на вигідних умовах. Керівництво вже не сумнівається в необхідності утримувати кваліфікованих працівників в організації, адже саме люди, з їх кваліфікацією і мотивацією, є тією рушійною силою, завдяки якій організація в цілому досягає необхідного рівня конкурентоспроможності. Тому, крім пошуку та підбору персоналу, перед кадровими службами постають питання оцінювання, навчання та мотивації, тобто управління персоналом [17, с.70].

В Україні ситуація у сфері зайнятості є складною. По-перше, через низький рівень оплати праці зайнятість в Україні гарантує лише соціальний статус, але не прибуток, як це є в державах з нормально функціонуючою ринковою економікою. По-друге, показник офіційно зареєстрованого безробіття в Україні становить 4,3 %, але розрахунки за методикою МОП дають майже 13%. Якщо додати ще й приховане безробіття (а воно становить 35-40 %), то ми побачимо, що рівень безробіття в Україні перебільшує допустимі стандарти в декілька разів. По-третє, спостерігається відтік робітників з легальної економіки в тіньову сферу. Водночас в Україні відбувається демократизація підходів до розв'язання проблем зайнятості та безробіття, з'являється розуміння того, що перша з цих проблем є значно ширшою, ніж друга, і що обидві вони потребують регулювання в межах економічної та соціальної політики. Ринковий характер відносин зайнятості в сучасних умовах визначається двома основними принципами. Перший з них передбачає добровільний характер праці. Порушення принципу добровільності праці може допускатися лише у виняткових випадках, обумовлених законодавством. Добровільна праця як загальнолюдська цінність заснована на праві вибору. Займатися чи не займатися кожній окремій людині суспільною працею – це її право. Отже, зайнятість у народному господарстві вже не розглядають як виняткову сферу суспільно корисної праці. Навчання, домашнє господарство, виховання дітей – рівноправні галузі суспільно корисної діяль-

ності [11, с. 526]. Другий принцип передбачає відповідальність держави за створення умов для реалізації права громадян на працю. Держава відмовляється від жорсткої регламентації форм та режимів зайнятості й обов'язковості праці в суспільстві. Здійснюючи політику зайнятості, держава має на меті забезпечити свободу та добровільний вибір будь-якої сфери суспільно-корисної діяльності. Вона допомагає зайнятості непрямими методами, надаючи перевагу заохочувальним, стимулюючим заходам. Орієнтиром у державній політиці повинна бути повна продуктивна, вільно обрана зайнятість. При цьому поняття повної зайнятості також набуло нового змісту. Попереднє його тлумачення передбачало максимальне втягнення працездатного населення у суспільне господарство. Нове тлумачення допускає будь-який рівень втягнення, але за умови, що зайнятість є продуктивною.

Специфіка соціальних трансформацій в Україні багато в чому визначається історичним досвідом формування інституціональної й соціально-класової структури суспільства, а також базисного типу особистості в рамках «радянського соціуму», що до 1980-х років минуло сторіччя вступив у смугу стрімко наростаючої соціально-економічної, а потім і політичної кризи, що спричинило крах радянської держави й створення на її руїнах нових незалежних держав. І для громадян СРСР, і для переважної більшості закордонних аналітиків драматичний фінал горбачовської перебудови виявився багато в чому несподіваним і непоясненим [3, с. 33].

У перехідному суспільстві принцип раціоналізму в економічній поведінці людини набуває досить специфічних рис. Завдяки раціональним економічним діям були досягнуті (та будуть досягнуті у майбутньому) значні успіхи в розвитку економіки, підвищенні її ефективності та піднесенні матеріального добробуту людей. Проте, у своїх крайніх проявах раціоналізм і економічна свобода породжують ірраціональні форми поведінки, які є негативними по відношенню до суспільства, природи і людини. Раціоналізм втрачає свою привабливість у міру прогресивного соціально-економічного поступу суспільства, коли перед людством, крім пріоритетів промислового розвитку і вирішення суто індустріальних проблем збільшення випуску продукції, постають інші, більш гуманні цілі та завдання. Раціональність економічної поведінки перетворюється у свою протилежність – ірраціональність унаслідок розширення тіньових відносин.

Центральною проблемою в перехідному суспільстві є проблема вибору. Люди постійно змушені робити вибір між різними моделями економічної поведінки. Чим більше людей може здійснювати самостійний і правильний вибір, тим вищий рівень розвитку демократії і свободи в суспільстві. Вибір завжди похідний від знань, інформованості, самосвідомості й волі того, хто вибирає. Не останню роль у цьому відіграють моральні норми та принципи. Успіх економічної поведінки людини врешті-решт залежить від правильності вибору [9, с.109].

Складність «введення» ринку шляхом реформ полягає в тому, що мова йде про спосіб життя мільйонів, про певний світогляд, про менталітет. Будь-яка реформа, що ставить своїм завданням стимулювати, поглибити ринкові відносини, припускає відповідь на питання, яку конкретну форму ринку варто створити. При цьому потрібен конкретний «рівень» ринку, до якого суспільство реально може перейти, не потерпівши фіаско. Насамперед, необхідно визначити, які цінності домінують у суспільстві, чи здатні люди взагалі в інших умовах побудувати своє життя відповідним чином [12, с.153].

Чисельні дослідження свідчать, що головними життєвими цінностями людей, а передусім молоді є родина, друзі й здоров'я, потім йдуть: цікава робота, гроші й справедливість (значення останньої цінності в цей час зростає). Замикає сімку головних життєвих цінностей релігійна віра [15, с. 37].

Проте, слід зазначити, що ціннісні орієнтації людини в останні 30-40 років пережили помітні зміни; особливо це стосується значимості праці. У радянський час, в 1960-і – першій половині 1970-х рр., цінність цікавої роботи в молоді була на першому місці, її вибирало не менш 2/3 респондентів; тепер вона на четвертому місці.

Це обумовлено, зокрема, тим, що в ході реформ була скасована ідеологія особливості суспільної значимості праці, трудового виховання [15, с.37]. У засобах масової інформації зник образ чесного працівника, передовика виробництва, взагалі всякої працюючої людини. Бути робітником, техніком, інженером стало не престижно. Відбулася заміна «героїв праці» «ідолами споживання» (поп-зірки, гумористи, пародисти, астрологи, модні журналісти, сексологи тощо).

Несприятливим фактором у ціннісній структурі сучасної людини є відсутність чіткого зв'язку між роботою й грошми. Якщо в радянський час цей зв'язок був ослаблений через прояв «зрівнялівки», то нині він зовсім відсутній. Тому що одні одержують «скажені» гроші шляхом авантюр, інші каторжно працюючи (іноді на декількох роботах), мають неадекватно маленьку зарплату [15, с. 38].

В умовах переходу й утвердження ринкової економіки, зокрема ринкового господарства, завдання економічного виховання полягає в забезпеченні вихованців всебічними знаннями, уміннями і переконаннями не лише на основі загальноекономічних законів, але й їх особливостей в умовах сучасного розвитку держави, нашого суспільства на основі ринкової економіки, права індивідуальної власності [7, с. 131].

Реалізація цільового управління в системі освіти, особливо на її базовому рівні, буквально «змусять» батьків, вихователів, вчителів та викладачів звернути увагу на проблему формування особистості тих, хто навчається, і можливості їх розвитку з урахуванням майбутньої самореалізації. На жаль, повз таке рішення пройшла як радянська влада, так і нинішня, лише декларуючи завдання розвитку людини у вільному суспільстві. Таке суспільство неможливо сформувавши без зусиль, його створюють люди через відповідну систему відносин, яку формують власними руками [13, с. 86].

Найважливішим результатом трансформаційного процесу й реформістської політики в українському суспільстві останніх років стала інституціоналізація елементів ринкових відносин і формування на цій основі специфічних соціальних ресурсів і соціоекономічних позицій. Інституціоналізацію елементів ринку можна розглядати як компенсаторну реакцію індустріального суспільства радянського типу, що до певного часу вичерпало свої внутрішні ресурси й змушено було кинутися в пошуки інших ресурсів розвитку. Відкриття каналів ринкового обміну, формування структур і правил його здійснення підштовхнули широкомасштабну «компенсацію» деформованого характеру радянської соціальної структури. Тотальність державної форми власності й партійно-бюрократичних структур впливу була й фактором, і результатом домінування в суспільстві радянського типу єдиного реального соціального класу – «номенклатури». Причому класу номенклатури не було реальної альтернативи [8, с. 27].

Проблема безробіття в Україні виникла і загострилась під час переходу економіки на ринкові рейки. В процесі переважно неефективного розпродажу державних підприємств уряд самоусунувся від ролі головного суб'єкта системи соціального захисту, зокрема від надання гарантій зайнятості населенню. Відмовилися від вирішення проблем зайнятості, створення й збереження робочих місць також і недержавні структури. Цим пояснюється поява і зростання масового безробіття [16, с.123].

Особливістю соціальних трансформацій у кожній з посткомуністичних країн є «рух назад», тобто відбувається регенерація політичних, економічних, соціальних і культурних моделей, які існували до встановлення комуністичного режиму. Одним з найважливіших показників успішності у відновленні предкомуністичного status quo є здатність представників даного соціуму до самоорганізації на протидію державному патерналізму, що, як відомо, був найважливішим чинником в організації суспільства й керуванні ним аж до початку трансформаційного процесу [18, с.109].

На початку 1990-х років зміни у відносинах із приводу власності підприємств розглядалися як спосіб виходу з економічної кризи, умова появи нових ефективних власників, чи приватна особа, трудовий колектив або іноземні компанії. При цьому першорядне значення надавалося ролі трудових колективів [19, с. 40]. Вважало-

ся, що перетворення працівників у співвласників засобів виробництва (через оренду, володіння акціями, створення народних підприємств і в інших формах) дасть їм можливість відчутти себе справжніми господарями й підвищити їхню відповідальність за результати праці.

Безперечною перевагою України був і є інтелектуальний, професійний потенціал. Його поєднання з природними можливостями створює реальні передумови посісти почесне місце у світовому процесі. Рух у цьому напрямі буде вельми складним через низку обставин. По-перше, панування економічного детермінізму «так званих лібералів» і технократизму мислення реформаторів. Публічна влада за роки реформ як не мала, так і не має стратегії щодо людини-професіонала, її не сприймали і не сприймають як національне надбання. Цінним завжди був той, хто був відданий керівнику. По-друге, заангажованість елітно-олігархічних кіл застарілими стереотипами, що використовуються для аналізу й оцінювання реальності. Напрошується висновок: або сьогодні вони насправді не розуміють, що їх майбутнє може бути пов'язане лише з пріоритетами загальнонаціональних інтересів над індивідуальними або груповими, або навмисно підштовхують суспільство до стану невизначеності в майбутньому. В обох випадках є загроза для розвитку України: залишитися назавжди в лоні «країн об'єктів відкритості» або зійти з історичної арени.

Дослідження показали, що скошеність (асиметрія) – це фундаментальна характеристика розвиваючого ринку, що, однак, представляє тимчасове явище й поступово убуває так, що зрештою сходиться нанівець в міру розвитку ринку. Тому чим більшою мірою ринок наближається до розвиненого, тим менші асиметрія й ексцес [14, с. 24].

Технології, що постійно вдосконалюються, створюють передумови для прискорення техніко-економічного прогресу відсталих в економічних відносінах країн, які дозволяють їм перескакувати відразу через декілька етапів, домагаючись чималої економії часу і коштів. Правда, реалізація цих можливостей пов'язана із твердою конкуренцією на ринку з фірмами, що затвердилися раніше і представляють інтереси більш розвинених країн. Звідси потреба в різнобічній підтримці індустріалізації державою, що поряд зі сприянням рішенню обумовлених нею проблем покликано допомагати становленню й розвитку місцевого підприємництва, особливо його промислової складової [20, с. 3].

Принцип «все або нічого» став найважливішим поворотом в організації міжнародної торгівлі. Все це, разом узятє, фактично поставило країни, що розвиваються, в однакове положення з державами авангарду при незрівнянно меншій їхній готовності до повномасштабної відкритої конкуренції. Це нібито повинно забезпечити рівні можливості для всіх учасників економічного процесу, які, однак, через вихідну нерівність партнерів рівними ніяк не можуть бути [20, с. 4]. Загалом, штучне згортання інтервенцій держави в економіку обмежує можливості периферійних країн по регулюванню й стимулюванню власного розвитку, виходячи зі своїх національних інтересів, почасти перекриваючи шляхи їх «позапланового» з погляду лідерів світового ринку економічного піднесення й відаючи обидва процеси на відкуп іноземному капіталу й (або) ринкової стихії [20, с. 5].

Для формування дієвого типу економічної поведінки в перехідному суспільстві необхідне усунення суперечностей між нормами і процедурами, що діють у різних сферах і на різних рівнях правової та адміністративної системи, скорочення кількості і спрощення змісту формальних обмежень організації підприємницької та трудової діяльності.

Таким чином, вирішальний вплив на хід і результати реформ, й зокрема освітніх, у перехідній економіці має детерміноване соціокультурними чинниками панування неформальних регуляторів в економічній поведінці звичайного громадянина. Перспективи прискорення реформ значною мірою залежатимуть від того, чи зможе суспільство подолати цю ситуацію та жити за прозорими «правилами гри». Економічна поведінка людини як суб'єкта національної економіки в перехідному суспільстві визначається багатьма різноманітними чинниками і варіюється залежно

від віку. Не можна заперечувати також наявність правил поведінки, які диктуються моральними (етичними) факторами та національними традиціями [9, с. 108].

ЛИТЕРАТУРА

1. Беленок Л. А. Жизненный успех «по-украински»: навязанные образцы и творческое конструирование / Л. А. Беленок // Соціологічна наука і освіта в Україні. – 2003. – Вип. 2. – С. 206-216.
2. Брежнев Л. И. Дело Ленина живет и побеждает / Л. И. Брежнев. – М., 1970. – 205 с.
3. Головаха Е. Основные этапы и тенденции трансформации украинского общества: от перестройки до «оранжевой революции» / Е. Головаха, Н. Панина // Социология: теория, методы, маркетинг. – 2006. – № 3. – С. 32-51.
4. Гурч Л. Перспектива підготовки конкурентоспроможних менеджерів у контексті формування загальноєвропейського освітнього простору / Л. Гурч // Персонал – 2006. – № 6. – С. 69-75.
5. Данильян О. Г. Особенности правового сознания и политической культуры в условиях тоталитаризма / О. Г. Данильян // Політична культура суспільства: джерела, впливи, стереотипи : Збірник статей і тез за матеріалами Всеукраїнської науково-теоретичної конференції – ХХ Харківські політологічні читання. – Х. : НЮАУ ім. Ярослава Мудрого, НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування АПРН України, 2008. – С. 79-83.
6. Дьяченко Н. Н. Профессиональная ориентация и вовлечение молодежи в систему профессионально-технического образования / Н. Н. Дьяченко. – М. : «Высшая школа», 1971. – 232 с.
7. Кондратюк О. П. Система виховної роботи в професійно-технічному навчальному закладі / О. П. Кондратюк. – К. : „Кондор”, 2006. – 216 с.
8. Куценко О. О некоторых социокультурных последствиях институциональных изменений в украинском обществе / О. О. Куценко // Социология: теория, методы, маркетинг. – 2000. – № 2. – С. 26-32.
9. Лагутина Т. Соціально-психологічні аспекти економічної поведінки в перехідному суспільстві / Т. Лагутина // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. – 2006. – № 1. – С. 105-110.
10. Ленин В. И. Полное собрание сочинений / В. И. Ленин. – Т. 41. – С. 298.
11. Основы демократії : навчальний посібник для студентів вищ. навч. закладів / М. Бесонова, О. Бірюков, С. Бондарук; за заг. ред. А. Колодій. – К. : Вид-во „АЙ БІ”, 2002. – 684 с.
12. Пилипенко В. Человек в рыночных условиях : вербальное поведение и оценка реформ / В. Пилипенко // Социология: теория, методы, маркетинг. – 2006. – № 1. – С. 153-165.
13. Поліщук О. Стратегія діяльності закладів вищої освіти / О. Поліщук // Персонал. – 2006. – № 7. – С. 84-86.
14. Розанова Н. Развивающиеся рынки капитала: чему учит мировой опыт / Н. Розанова // Мировая экономика и международные отношения. – 2007. – № 2. – С. 24-31.
15. Семенов В. Е. Ценностные ориентации современной молодежи / В. Е. Семенов // Социологические исследования. – 2007. – № 4 (276). – С. 37-43.
16. Силенко А. Соціальна політика та її пріоритети у перехідному суспільстві / А. Силенко // Людина і політика. – 2003. – № 1. – С. 118-128.
17. Стахів О. Система управління персоналом у контексті контролю якості за міжнародним стандартом ISO 9001 / О. Стахів // Персонал. – 2006. – № 9. – С. 68-72.
18. Сусак В. Самоорганизация versus государственный патернализм: сравнительный анализ установок жителей Львова и Донецка (1994-2004) / В. Сусак // Социологи: теория, методы, маркетинг. – 2007. – № 1. – С. 63-73.
19. Темницький А. Л. Собственность и стратегии трудового поведения рабочих в условиях реформ / А. Л. Темницький // Социологические исследования. – 2007. – № 2 (274). – С. 40-50.
20. Эльянов А. Развивающиеся страны в мировой экономике: тенденции и проблемы / А. Эльянов // Мировая экономика и международные отношения. – 2007. – № 2. – С. 3-15.

ГЕННАДИЙ МОСКАЛИК

ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ ОРИЕНТАЦИЯ В КОНТЕКСТЕ РЫНОЧНЫХ ВЫЗОВОВ

Проанализированы основные характеристики философии профессиональной ориентации личности в системе рыночных трансформаций.

Ключевые слова: философия образования, образовательные услуги, профессиональная ориентация личности, рынок, рыночные трансформации.

HENNADY MOSKALYK

PROFESSIONAL ORIENTATION IN CONTEXT OF MARKET DEMANDS

Main descriptions of philosophy of professional orientation of a person in the system of market transformations are analysed.

Keywords: philosophy of education, educational services, professional orientation of a person, market, market transformations.

Одержано 12.10.2010, рекомендовано до друку 29.12.2010.